

ODIŠIEL VINCENT BLANÁR

(*1. 12. 1920 – † 27. 9. 2012)

Iveta Valentová

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, Panská 26, 813 64 Bratislava

e-mail: ivetav@juls.savba.sk

Len nedávno, pred dvoma rokmi, vedecká obec oslavovala na medzinárodnom vedeckom seminári v Bratislave deväťdesiate narodeniny v tom čase najdlhšie žijúceho jazykovedca Dr. h. c. prof. PhDr. Vincenta Blanára, DrSc. Ako to v živote býva, veselé chvíle striedajú zase tie smutné. Nestor slovenskej jazykovedy v septembri minulého roku zavŕšil svoju životnú púť medzi apelatívami a propriami. Odišiel vo veku nedožitých 92 rokov. Zanechal nám vedecké dielo, ktorého prínos nielen do slovenskej, ale aj európskej jazykovedy je mimoriadny. Profesor Blanár bol priekopník slovenskej onomastiky, lexikológie a lexikografie. Pracoval v oblasti výskumu historickej a porovnávacej jazykovedy, dejín slovenského jazyka, jazykovej kultúry, slavistiky, balkanistiky a bibliografie slovenskej jazykovedy. Pripomeňme si aspoň najdôležitejšie úseky jeho života a práce.

V. Blanár sa narodil 1. decembra 1920 v obci Hul v okrese Nové Zámky. Študoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave slovenský a nemecký jazyk. Po štúdiách učil na gymnáziu v Trnave, určitý čas pracoval ako redaktor v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve, ale najdlhšie pôsobil na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského (v r. 1943 – 1958) a v r. 1961 – 1990 v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra (predtým Ústave slovenského jazyka) SAV, kde v r. 1969 – 1970 plnil aj funkciu vedúceho oddelenia dejín slovenčiny. Na Viedenskej univerzite prednášal slavistiku. V r. 1995 – 2005 učil na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

Bol členom mnohých domácich a medzinárodných komisií, predsedal Antroponymickej subkomisii Medzinárodnej komisie pre slovanskú onomastiku pri Medzinárodnom komitáte slavistov, inicioval vznik a bol prvým predsedom Slovenskej onomastickej komisie. Bol členom predsedníctva Československej onomastickej

komisie a Medzinárodného komitétu onomastických vied (The International Council of Onomastic Sciences). Pracoval vo výbore Bratislavského lingvistického krúžku. Takmer desať rokov bol hlavným redaktorom slavistického časopisu *Slavica Slovaca*.

Už vo svojej nepublikovanej doktorskej práci *OSOBNÉ MENÁ. K ZÁKLADOM SEMIOTICKEJ ONOMASTIKY* (1945) uplatnil semiotický a funkčno-štrukturálny prístup a ukázal cestu, ktorou sa bude uberať. Jeho základná orientácia na oblasť všeobecnej a porovnávacej onomastiky sa prejavili aj v prvej monografii *PRÍSPEVOK KU ŠTÚDIU SLOVENSKÝCH OSOBNÝCH A POMIESTNYCH MIEN V MAĎARSKU* (1950), v ktorej publikoval výsledky výskumov vlastných mien v slovenských enklávach v Maďarsku. Usiloval sa naznačiť postup, akým sa dá celostne postihnúť miesto vlastných mien v jazykovej štruktúre.

V štúdiách *VZNIK SEKUNDÁRNEJ DVOJMENNEJ SÚSTAVY* (1969), *ŠPECIFIKUM ONOMASTIKY* (1970), *K JAZYKOVEJ VÝSTAVBE SLOVENSKÝCH OSOBNÝCH MIEN* (1973), *VÝSKUM DESIGNATÍVNEJ STRÁNKY ŽIVÝCH OSOBNÝCH MIEN* (1975) a i. sa do centra jeho bádateľských aktivít čoraz viac dostávala antroponomastika a teoretické otázky vlastných mien. Výskum živých osobných mien na strednom Slovensku vyústil do dvoch zväzkov monografie *ŽIVÉ OSOBNÉ MENÁ NA STREDNOM SLOVENSKU*. I.1. *DESIGNÁCIA OSOBNÉHO MENA*; I.2. *DISTRIBÚCIA OBSAHOVÝCH MODELOV* (1978, 1983), ktorú pripravil v spoluautorstve s J. Matejčíkom. Sústavu živých mien chápal ako systém antroponymických modelov, v ktorých sa prejavujú špecifické onomastické črty. Teóriu onymických modelov rozpracoval aj v ďalších štúdiách, napr. *OBSAHOVÝ MODEL V ONOMASTIKE* (1989), *MOTIVAČNÝ MODEL V ONOMASTIKE* (1990), *ONYMICKÁ NOMINÁCIA* (1994) a i. Metodika modelovania, ktorá pomáha pri spracovaní veľkého množstva materiálu a pochopení onymických javov a procesov, si získala rešpekt doma i v zahraničí a má svojich nasledovníkov.

V. Blanár sa podieľal aj na príprave onomastickej terminológie. Vypracoval slovenskú onomastickú terminológiu pre publikácie *ZÁKLADNÍ SOUSTAVA A TERMINOLOGIE SLOVANSKÉ ONOMASTIKY* (1973) a *OSNOVEN SISTEM I TERMINOLOGIJA NA SLOVENSKATA ONOMASTIKA* (1983). Zúčastnil sa aj na príprave encyklopédie *SŁOWIAŃSKA ONOMASTYKA I, II* (2002, 2003).

V mnohých vedeckých štúdiách prezentoval rôzne aspekty svojej teórie vlastného mena založenej na obsahu poňatí onymického znaku, lingvistickom a onomastickom statuse vlastného mena, ako aj na funkčnom a systémovom prístupe pri výskume onymických sústav. Svoje teoretické východiská zhrnul v monografii *TEÓRIA VLASTNÉHO MENA (STATUS, ORGANIZÁCIA A FUNGOVANIE V SPOLOČENSKEJ KOMUNIKÁCI)* (1996, v nemeckej verzii vyšla v r. 2001), ktorá predstavovala zavŕšenie jeho vedeckého diela. Súbor vybraných lexikologických a onomastických štúdií vydalo slavistické pracovisko v Lipsku v spolupráci s Jazykovedným ústavom L. Štúra SAV pod

názvom *SELECTA LINGUISTICA ET ONOMASTICA* (2001). Na metódy, ktoré umožňujú hlbšie postihnúť povahu vlastného mena, štruktúrovanosť onymií a špecifické črty onomastiky sa zamerával v teoretickej štúdií *PRAGMATICKOLINGVISTICKÉ METÓDY A PROBLEMATIKA V ONOMASTIKE* (2004). Svoje myšlienky a úvahy o gramatických vlastnostiach vlastných mien syntetizoval v rozsiahlej štúdií *MORFOLOGICKÉ KATEGÓRIE VLASTNÝCH MIEN* (2005). V monografickej štúdií *VLASTNÉ MENO VO SVETLE TEORETICKEJ ONOMASTIKY* (2008, matičné vydanie s anglickým prekladom vyšlo v r. 2009) sa venoval vymedzeniu problematiky výskumu vlastných mien so zreteľom na vývin filozofického a lingvistického myslenia a vysvetlil základné pojmy, atribúty a metódy svojej vedecko-výskumnej práce v oblasti onomastiky. Právom možno V. Blanára pokladať za zakladateľa modernej onomastiky a slovenskej onomastickej školy.

Hoci onomastika bola bezpochyby srdcovou záležitosťou V. Blanára, nemenej významná je aj jeho tvorba na poli historickej lexikológie. Lexikologickú problematiku lexikografického opisu slovnej zásoby staršej slovenčiny i samotnú lexikografickú problematiku rozpracoval v štúdiách *LEXIKÁLNO-SÉMANTICKÁ PROBLEMATIKA HISTORICKÉHO SLOVNÍKA SLOVENSKEHO JAZYKA* (1982), *VÝVIN SLOVENSKEJ SLOVNEJ ZÁSoby V PREDKODIFIKAČNOM OBDOBÍ* (1983), *LEXIKOLÓGIA LEXIKOGRAFIE* (1986), ale predovšetkým v monografii *LEXIKÁLNO-SÉMANTICKÁ REKONŠTRUKCIA* (1984), ktorá je zhrnutím výskumov v oblasti lexikálnej sémantiky z hľadiska synchronného, diachrónneho a porovnávacieho aspektu. Historickou lexikou sa zaoberal aj v monografii *ZO SLOVENSKEJ HISTORICKEJ LEXIKOLÓGIE* (1961), v ktorej urobil jazykový a sémantický rozbor početných kníh z r. 1588 – 1602 zemianskeho banského úradu v stredoslovenskej obci Boca. Z oblasti porovnávej slovanskej lexikológie je monografia *POROVNÁVANIE LEXIKY SLOVANSKÝCH JAZYKOV Z DIACHRÓNNEHO HĽADISKA* (1993).

V. Blanár sa zúčastňoval nielen na prípravách realizovanej koncepcie historického slovníka stredného typu, ale aj na redigovaní a koncipovaní *HISTORICKÉHO SLOVNÍKA SLOVENSKEHO JAZYKA* (1991 – 2008), ktorý po prvý raz v dejinách slovenčiny podáva komplexný vedecký lexikografický opis slovnej zásoby písomnej slovenčiny od zániku Veľkej Moravy po bernolákovskú kodifikáciu (11. – 18. stor.). Pod jeho vedením kolektív autorov sformuloval najprv koncepciu veľkého historického slovníka slovenského jazyka, ktorú publikoval v ukážkovom zväzku (1973). Genézu prác na príprave slovníka približuje aj Blanárov príspevok (prednáška na kurze *Studia Academica Slovaca*) *HISTORICKÝ SLOVNÍK SLOVENSKEHO JAZYKA* (1984).

Záujem V. Blanára o históriu nášho jazyka sa prejavil aj vo viacerých štúdiách venovaných J. Ribayovi, P. J. Šafárikovi, K. Jirečkovi a predovšetkým najvýznamnejším kodifikátorom slovenského jazyka A. Bernolákovi a L. Štúrovi a v jeho príspevkoch zameraných na dejiny spisovnej slovenčiny, napr. článok *KODIFIKÁCIE V DEJINÁCH SLOVENČINY* (1987). Venoval sa aj vývinu spisovnej slovenčiny v matičnom a martinskom období. Svoj postoj zaujímal k základným kodifikačným príručkám.

Je autorom BIBLIOGRAFIE JAZYKOVEDY NA SLOVENSKU V ROKOCH 1939 AŽ 1947 (1950), ktorá sa dočkala nasledovania.

Profesor Blanár napísal stovky štúdií a odborných článkov zo všetkých oblastí jazykovedy, ktoré vyšli v domácich i zahraničných časopisoch, zborníkoch a kolektívnych monografiách. Niektoré jeho práce boli preložené aj do nemeckého a anglického jazyka. Výsledky vedeckého bádania V. Blanára vzbudzujú rešpekt nielen na Slovensku, ale získali si aj medzinárodné uznanie. Za svoje vedecké dielo dostal viaceré významné ocenenia. Slovenská akadémia vied a bývalá Československá akadémia vied ho pri jeho životných jubileách ocenili striebornou i zlatou Čestnou plakou L. Štúra a J. Dobrovského a v r. 1998 Cenou SAV za vedecko-výskumnú činnosť. Sofijská univerzita Klimenta Ochridského mu v r. 1982 udelila Medailu I. stupňa za rozvoj bulharistiky a za rozvíjanie slovensko-bulharských vedeckých a spoločenských vzťahov a pri príležitosti osemdesiatročného životného jubilea ho ocenila čestným titulom doctor honoris causa za vedecko-výskumné výsledky dosiahnuté v oblasti bulharsko-slovenských a bulharsko-českých kontaktov. Pedagogická fakulta Univerzity Komenského mu pri tejto príležitosti udelila Zlatú medailu PdF UK. Od r. 2009 bol držiteľom štátneho vyznamenania *Pribinov kríž I. triedy* za významné zásluhy o kultúrny rozvoj Slovenskej republiky. Medailón profesora Blanára je súčasťou publikácie J. Kačalu *PROFILY SLOVENSKÝCH JAZYKOVEDCOV 20. STOROČIA* (2011).

Odišla tvorivá vedecká osobnosť, pracovitý a inšpiratívny človek, ktorý po sebe zanechal významné jazykovedné dielo. Možno sa z neho učiť a ďalej ho rozvíjať.

Češ' jeho pamiatke!